

(ע"ב) 'דתניא כלי זכוכית שנקבו והטיף לתוכן אבר — אמר רבן שמעון בן גמליאל: רבי מאיר מטמא... — אין סברה לומר שרבי מאיר הולך אחר המעמיד לקולא, והלא במה עדיף הטלאי להחשב 'מעמיד' יותר מכל הכלי — אלא רבי מאיר סובר שנותנים לכלי זה חומרת כלי מתכות, ומקבל טומאה מן התורה (דלא ככלי זכוכית), ושאר חומרת טומאת כלי מתכות. וזה שהעמדנו 'ואלו חוצצין בכלים...' כשנקבו והטיף לתוכן אבר — טבילה זו מועילה לטהרו מטומאה דאורייתא בתורת כלי מתכת, אבל עדיין טמא משום כלי זכוכית מדרבנן. וכן מועילה הטבילה לטהרו מטומאות החמורות של כלי מתכת. (עפ"י חזון איש כלים ג,ה. ורש"י (בראש השנה יט. מובא בשפ"א) כתב שחזור על ידי הסתימה באבר לטומאתו הישנה, כדין כלי מתכות).

*

'... והנה החסרון שבתולדה הוא לכל חומריי, שכל חומר מורכב וכל מורכב עתיד להפרד ואם כן הוא חסר. וזה הראיה על חסרון כל החומריים, כי הכל למיתה עומד ומתבטל בהמשך הזמן. והשלמת תיקון החסרון אינו אלא על ידי המיתה, כמו שאמרו בכלי חרס טהרתן היא שבירתן... וזהו בעם הארץ, שנמשל לכלי חרס, וכמו שאמרו... וכלי חרס שנשבר אין לו תקנה (סנהדרין נב:) — כמאן דאמר שלהי כתובות דאין חיים לעתיד לבוא אם לא שמתחברין לתלמידי חכמים — דהוי מעמידו של מתכות והכל הולך אחר המעמיד, דתלמיד חכם הוא דוגמת כלי שטף שיש לו תקנה במקוה, שרומזת כמו שכתב בספר החינוך קעג-קעד כאילו אינו בעולם ועכשיו יצא לאויר העולם. וזהו המיתה ותחיית המתים, על דרך שאמרו... וזהו במים — אין מים אלא תורה דהיינו לתלמיד חכם...' (מתוך דובר צדק עמ' 37).

דף טז

'אלא מעתה לא ליטמו מגבן... אמרי, כיון דכי נשתברו יש להם תקנה שוינהו ככלי מתכות' — יש להטעים הדבר; לפי שכלי חרס אין ערך לחומר שלו אלא חשיבותו נובעת מעצם היותו משמש ככלי, לכך קבלת טומאתו אינה אלא מאוירו — מקום השימוש — ולא מגבן. לעומת כלי מתכת ועץ שיש בהם חשיבות מצד החומר עצמו, שהרי גם אם נשבר יש להם תקנה בעשיית כלי חדש מהחומר. ולכך כלי זכוכית, אמנם השווים לכלי חרס מפני שבאים מן החול, אבל היות ויש להם תקנה כשנשברו, הרי שיש להם חשיבות מצד החומר ולא מצד הצורה — הלכך מיטמאים מגבם.

(ע"ב) 'רב אשי אמר: לעולם לכלי חרס דמו ודקא קשיא לך לא ליטמו מגבן — הואיל ונראה תוכו כברו' — רש"י והראב"ד (כלים א,ה) מפרשים: הואיל ותוכו נראה מבחוץ לכך נתנו לגבו דין תוכו לקבל טומאה.

ואולם הרמב"ם (שם ובפרוש המשנה רפ"ב דכלים) כתב: 'ומפני שתוכן נראה כברו, לא גזרו עליהן שיטמאו מאוירן אלא עד שתגע הטומאה בהן, בין מתוכן בין מגבן ככלי מתכות' — כלומר עשו תוכו כברו כשאר כלי מתכות, והשוו שניהם לקבל טומאה בנגיעה ולא באויר.

(ואולם התוס' (בד"ה אלא) נקטו כפירוש הראשון, ולכך כתבו שלדעת רב אשי כלי זכוכית מקבל טומאה מאוירו, ככלי חרס. ולפי ההסבר הראשון בגמרא, אין הכרח אם מקבל טומאה מאוירו אם לאו — ע' מהרש"א; שפ"א; חו"א כלים

ג,ט). והראב"ד אם כי נקט גם הוא כפירוש זה, סובר שאינו מקבל טומאה מאוירו — שלא יהא חמור כלי זכוכית משאר כל הכלים שבתורה, לקבל טומאה הן מגבו הן מאוירו, הלכך מיעטו את האויר מפני שהוא חידוש. ונראה לפרש בדעת הרמב"ם, (וכן בדברי 'חדושי הר"ן'), ששני הדברים תלויים בהכרח זה בזה, שא"א לכלי שיטמא מגבו וגם מאוירו (וכמוש"כ הראב"ד. ומוטעם הדבר בסברה המוזכרת לעיל, שיש כלים שמתמאים מצד החומר ויש שמתמאים מצד הצורה והשימוש. וע"ע חו"א כלים ג,ט), הלכך כשאמרו שכלי זכוכית מיטמא מגבו, ממילא אינו מטמא באוירו. ולפי זה אין צריך לומר שיש כאן מחלוקת בין רש"י והראב"ד לרמב"ם, האם יש לכלי זכוכית דין טומאת 'תוך' (גם מגבו) או טומאת 'גב' (גם בתוכו) [כן הבין מחלוקתם באבי עזרי (מהדו"ק) כלים יא,ג. והוציא מזה נפקותא נוספת. וכן נקט בשפת-אמת בטעם הרמב"ם, שכיון שנראה מבחוץ ומפנים בשוה, אינו נחשב 'תוך' כלל], אלא לדעת הכל נתנו לגב דין תוך לטמא. אלא שלדעת הרמב"ם יוצא ממילא שאינו מטמא מאוירו, ולדעת התוס' אינו מוכרח, שאפשר שטמא גם מגבו וגם מאוירו).

ר'בא אמר: גזירה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה לה. מאי בינייהו?...' — לא אמר איכא בינייהו כגון שהעריב שמשו של כלי, ששוב אין חשש שיאמרו טבילה בת יומא עולה לה — כי אין לטהר בהערב שמש ללא טבילה, שהרי זה כחוכא וטלולא. (מהרש"א. ואולם אם נשבר וטבלוהו בעודו שבור והעריב שמשו — יש מקום לומר שאינו חוזר לטומאה ישנה. ע' בשפת אמת שצידד בזה).

'המניח כלים תחת הצינור לקבל בהן מי גשמים... ובית הלל מטהרין' — מדובר כאשר הכלים נשברו או האדם כפאם כשהם במקומם והמים הנשפכים נקוו לבור, אבל אם הגביה הכלי ועירה את המים — הרי זו שאיבה (עפ"י רמב"ם — מקואות ד,ד. וכעין זה כתב הר"ש (מקואות ב,ז) לתרץ סתירת המשניות, שמדובר כשנפלו הכלים מאליהם למקוה, אבל אם האדם עירה לבור, הרי שהחשיבם בכך ויש כאן שאיבה. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"ג סו"י פו.

ואם כפה את הכלי לתוך הבור ממש, לא על ידי המשכה — יש אומרים שפוסל. ע' בחזו"א מקואות (קמא ד,ב).

'אמר רבי יוסי: עדיין מחלוקת במקומה עומדת...' — מפשט המשך הגמרא עולה לכאורה כמו שפרש רש"י, שכוונת רבי יוסי לומר שלא נקבע הדבר במנין כבית שמאי אלא עדיין היא מחלוקת. ואולם מדברי הרמב"ם (מקואות ד,ד) מבואר שהוא מפרש שרבי יוסי חולק על מה שאמר תנא קמא 'ומודים בית שמאי בשוכה בחצר שהוא טהור' — אלא עדיין מחלוקת במקומה עומדת, וכדין כלים שתחת הצינור כן דינם בחצר.

וכל החלוקה דלהלן, בין שעת קישור עבים לפיזור עבים, מפרש הרמב"ם במעמיד בחצר, ולא תחת הצינור. (והש"ך יו"ד רא סקצ"ג) הביא דעת הרמב"ם. ואולם השלחן-ערוך כתב לקולא כפרש"י ועוד, שבשעת פיזור עבים אף תחת הצינור טהור. וע"ע חזון איש — מקואות (תנינא ת,י).

[הכסף-משנה מפרש שלדעת הרמב"ם נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי בתרתי, גם בשאלה בדין קנקנים בחצר וגם בשאלה אם בו ביום גזרו אם לאו. (וצ"ע היכן משמע זאת מדברי רבי יוסי שחולק בשתיים. ע' חזו"א מקואות תנינא ת,י). והביא שם פירוש נוסף לרבי אברהם בן הרמב"ם. ואפשר שהרמב"ם לא גרס כגרסה שלפניו בגמרא, וסובר שגם לרבי יוסי נמנו ורבו בית שמאי בדבר. כן צידד בחזו"א מקואות (קמא ה,א).